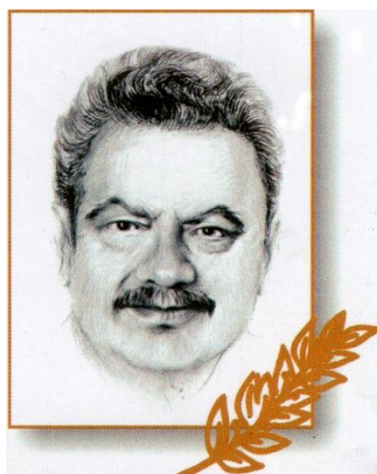

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Філологічний факультет
Кафедра української мови імені професора К. Ф. Шульжука

ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Збірник наукових праць

Випуск 13

Рівне – 2023

УДК: 81. Л 59
ББК: 81.2 Укр.

Затверджено до друку вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 10 від 28 вересня 2023 року)

Рецензенти:

Лесюк М. П., доктор філологічних наук, завідувач кафедри слов'янських мов Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Ніколасенко Л. І., кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу слов'янських мов Інституту мовознавства імені О. О. Потебні;

Деменчук О. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри романо-германської філології Рівненського державного гуманітарного університету.

Редакційна колегія:

Адах Н. А., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Архангельська А. М., докт. філол. н., професор кафедри славістики (секція україністики) Університету ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська Республіка);

Вокальчук Г. М., докт. філол. н., професор кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Вокальчук Є. Л., канд. пед. н., доцент, завідувач навчально-методичного кабінету Рівненського економіко-технологічного коледжу НУВГП;

Волос Н. П., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ (*гол. ред.*);

Гаврилюк Н. В., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Кірілкова Н. В., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Кузьмич О. О., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Максимчук В. В., канд. філол. н., доцент, завідувач кафедри української мови і літератури НУ «Острозька академія»;

Медведь В.В., здобувач ступеня в/о PhD кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Мороз Л. В., канд. філол. н., професор, завідувач кафедри іноземних мов РДГУ;

Ніколайчук Г. І., канд. пед. н., професор, декан філологічного факультету РДГУ;

Ричагівська Ю. Є., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ (*заст. гол. ред.*);

Совтис Н. М., докт. філол. н., професор, завідувач кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ;

Шкарбан Т. М., канд. філол. н., доцент кафедри української мови імені проф. К. Ф. Шульжука РДГУ.

Л 59 **Лінгвістичні студії молодих дослідників**: Збірник наукових праць. Рівне : РДГУ. Вип. 13. 2023. 226 с.

До збірника увійшли статті студентів і магістрантів, аспірантів, кандидатів і докторів філологічних наук. У працях розглянуто актуальні питання граматики сучасної української мови, лексикології, неології, лінгводидактики.

Для викладачів, аспірантів, студентів-філологів, учнів шкіл.

Відповідальна за випуск – канд. філол. наук, доцент Н. П. Волос.

Видання здійснено в межах наукового проєкту кафедри української мови імені професора К. Ф. Шульжука Рівненського державного гуманітарного університету «Лінгвістичні студії молодих дослідників».

Стельмах Антоніна

(Науковий керівник – Совтис Н. М., доктор філологічних наук, професор)

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ЯК НАУКИ

У статті проаналізовано дослідження мови як основного складника культури, а також культурних фактів і процесів, пов'язаних із певною культурою, людиною, суспільством і дійсністю. Однією з найперспективніших лінгвістичних дисциплін, що досліджують зв'язок мови та культури, є лінгвокультурологія, понятійно-термінологічний та методологічний апарат якої перебуває ще на стадії формування. Наведено аргументи щодо актуальності й перспектив дослідження художнього тексту як тексту культури.

Ключові слова: *лінгвістика, наукова парадигма, антропоцентризм, лінгвокультурологія, мова, культура.*

The article analyses the study of language as the main component of culture as well as cultural facts and processes connected with the definite culture, person, society and reality. One of the most promising linguistic disciplines studying the connection between language and culture is linguocultural studies, the conceptual terminology and methodological apparatus of which is still in the stage of formation. Arguments regarding topicality and future researches of fictional text as a culture text are also presented.

Key words: *linguistics, linguocultural studies, language, culture.*

Постановка проблеми. Сьогодні в науковому середовищі поширено кілька визначень поняття «лінгвокультурологія». Лінгвокультурологію можна розглядати як «системно організовану дисципліну зі своїм сегментуванням

залежно від аспекту вивчення, з опертям на логіко-понятійні категорії, образні чинники культури, знакову природу мови й культури»; як виокремлену щодо лінгвокраїнознавства, лінгвоантропології, етнолінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики галузь [17, с. 20].

Мета статті – простежити становлення лінгвокультурології як актуальної галузі лінгвістики та висвітлити основні погляди мовознавців на лінгвокультурологію.

А. Загнітко пропонує, як видається, найбільш повну дефініцію терміна «лінгвокультурологія», порівн.: «Лінгвокультурологія (лат. *lingua* – мова + ...культурологія) – розділ мовознавства, що вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в їхньому функціонуванні; узагальнює цей процес як цілісну структуру одиниць в єдності їхнього мовного й культурного змісту за допомогою відповідних методів з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні настави (систему норм і суспільних цінностей)» [19, т.2: с. 156]. Учений фіксує і факт розгалуження лінгвокультурології на зіставну лінгвокультурологію та порівняльну лінгвокультурологію, зокрема дослідник подає відповідні дефініції: «Лінгвокультурологія (лат. *lingua* – мова+ ...культурологія) зіставна – розділ лінгвокультурології, що досліджує особливості ментальності того чи того народу (національної лінгвокультури) з позицій носіїв його мови і культури в зіставленні з носіями інших мов і культур» [19, т.2: с.156] та «Лінгвокультурологія (лат. *lingua* – мова + ...культурологія) порівняльна – розділ лінгвокультурології, основною метою і завданнями якого є розгляд лінгвокультурних значущостей і виявів різних народів (національних лінгвокультур) для встановлення певних еволюційних етапів, наявних спільностей та відмінностей» [19, т.2: с.157].

Лінгвокультурологія безпосередньо пов'язана з вивченням національної картини світу, мовної свідомості, особливостей ментально-лінгвального комплексу. Синонімом поняття *лінгвокультурологія* є термін «культурологічна лінгвістика». Визначити та дослідити основні проблеми взаємодії мови та культури вчені намагалися ще з початку ХІХ століття

(роботи Я. Гримма, Й. Гердера, В. фон Гумбольдта). Наприклад, Й. Гердер стверджував конструктивну здатність мови впливати на формування народної культури, психології та творчості. Але найбільшого поширення здобули погляди В. фон Гумбольдта (перша половина ХІХ століття), якого вважають батьком етнолінгвістики.

Німецький мовознавець висловлював думку, що культура проявляється насамперед у мові і, що саме мова може «ввести» людину в ту чи іншу культуру. Сам дослідник визначав мову як світ між зовнішніми явищами та внутрішнім світом людини.

Концепція В. фон Гумбольдта пізніше також знайшла своє відбиття в роботах європейських вчених А. Мейє («попередник» соціолінгвістики), Ж. Вандрісса (розвинув соціолінгвістичні ідеї Ф. де Соссюра та А. Мейє, розробив поняття соціолекта та ідіолекта), Е. Бенвеніста (дослідження мови в контексті духовної культури та культурних концептів) та інших. Ідею В. фон Гумбольдта про мову як діяльність духу розвинув О. Потебня, який обстоював право національних мов і культур на самодостатній розвиток та підкреслював їхній зв'язок з історією народу та еволюцією людської думки загалом [25].

Мова становить історичну форму народного духу, засіб кодування у структурах створеного нею обширу національного світогляду. Пізніше теза про нерозривність та синергію мови та культури стала основою концепції неогумбольдтіанства та відомої американської лінгвістичної школи С. Уорфа, для яких мова була невіддільна також від когнітивних процесів. Саме мова (точніше, її структура), на думку прихильників гіпотези С. Уорфа, визначала мислення і спосіб пізнання реальності людиною. Один із представників течії неогумбольдтіанства Л. Вайсгербер навіть стверджував, що мова є проміжним світом між мисленням та дійсністю.

На думку А. Загнітка, виокремлення етапів розвитку лінгвокультурології як науки є дещо умовним, оскільки сама дисципліна виокремилася лише близько двадцяти років тому.

Отже, на сьогодні прийнятним є виділення двох етапів становлення лінгвокультурології:

- етап передумов виникнення лінгвокультурології (XIX – кінець XX ст.), коли побачили світ праці В. Фон Гумбольдта, О. Потебні та Е. Сепіра;
- етап оформлення лінгвокультурології в самостійну область дослідження (початок 90-х рр. XX ст. – до сьогодні).

У майбутньому вчені прогнозують появу ще одного, третього, періоду розвитку лінгвокультурології, а саме – виділення її в окремий міждисциплінарний напрямок досліджень.

На початку XXI століття існуюча наукова парадигма зазнала значних змін, у результаті чого з'явилося багато нових ідей та підходів до вивчення мови, серед яких варто відзначити три основні принципи, які було зреалізовано у подальших наукових розвідках:

- *антропоцентризм*, що передбачає системне вивчення мови, її одиниць, тексту, дискурсу крізь призму «людського чинника» та дослідження ситуації перебування людини в мові та мови в людині;
- *когнітивізм*, що передбачає дослідження мови як результату когнітивної діяльності людини, способу організації та зберігання людського знання про світ, простір думки та духу;
- *лінгвокультурологізм*, що стверджує тісний зв'язок мови та культури народу та розуміє мову як результат творчої діяльності людини [7].

Безумовно, лінгвокультурологія спирається на три названі принципи і розглядається як один із «продуктів» становлення антропоцентричної парадигми, яка сформувалася у XX столітті та на сьогодні є основною в лінгвістиці.

Провідна ідея антропоцентричної парадигми – вивчення суб'єкта пізнання (замість об'єкта), тобто дослідження людини в мові та мови в людині. У контексті антропоцентричної парадигми мову розуміють як багатовимірний феномен, що виникає лише в людських суспільствах і характеризується як продукт культури, важливий компонент і умова існування. Центральне місце

в антропоцентричній парадигмі лінгвістики посідає не людина як така, а мовна особистість.

Отже, лінгвокультурологія, як один із основних напрямків сучасної лінгвістики та один із продуктів антропоцентричної парадигми в мовознавстві, орієнтована на вивчення культурного чинника в мові та мовного чинника в людині. Лінгвокультурологія вивчає мову як феномен культури, як виразник особливої національної ментальності.

Сьогодні фундаментальні дослідження в галузі лінгвокультурології серед українських мовознавців пов'язані з іменами В. Ващенко, І. Чередниченка, М. Кочергана, В. Кононенка та інші.

На думку А. Загнітка, на сучасному етапі лінгвокультурологічних досліджень можна умовно виокремити такі дослідницькі напрямки:

- лінгвокультурологія окремої соціальної групи або етносу в конкретній лінгвокультурній ситуації (пор. лінгвокраїнознавство);
- діахронічна лінгвокультурологія, тобто вивчення змін лінгвокультурного стану етносу за певний проміжок часу (пор. етнолінгвістика);
- порівняльна лінгвокультурологія, що вивчає лінгвокультурні процеси в різних, але взаємопов'язаних етносах;
- зіставна лінгвокультурологія, яка вивчає лінгвокультуру певного етносу з позиції представників іншого етносу;
- лінгвокультурна лексикографія, основним завданням якої є укладання лінгвокраїнознавчих словників [15].

У наш час інтерес до галузі лінгвокультурології лише підсилюється через низку причин:

- розуміння не лише мови, а й культури, закладеної в цій мові, веде до розуміння менталітету, поведінки та способу мислення людей, що, у свою чергу, допомагає вирішувати міжкультурні конфлікти та уникати будь-яких непорозумінь;

- збільшення кількості мультикультурних класів. Учителі повинні знати і враховувати такі нюанси, щоб забезпечити ефективність навчання, особливо при викладанні іноземних мов;
- потреба в політичному та рекламному впливі зростає, і розуміння мови як засобу розуміння колективного досвіду має велику цінність.

Незважаючи на стрімкий розвиток лінгвокультурології, науковці не мають єдиного погляду на предмет, об'єкт, ключові елементи та поняття лінгвокультурології. Аналіз теоретичних засад і праць науковців свідчить про велику кількість книг, монографій, статей і підручників вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. У кожній роботі представлено унікальний погляд і розуміння загального поняття. Кожен науковець спирається на вихідну гіпотезу, на базові поняття і відповідно до них конструює та інтерпретує лінгвістичні та культурологічні дослідження. Вони інтерпретують лінгвістику і культурологію по-своєму. Ось чому лінгвістам важко досягти консенсусу в дебатах. Але різноманітні напрацювання в цій галузі дають змогу знайти зв'язок між мовою і культурою та розглянути питання під різними ракурсами.

До фундаментальних робіт серед українського мовознавства можна віднести книгу П. Мацьків «Концептосфера Бог в українському мовному просторі», працю С. Єрмоленко «Мова і український світогляд», підручник проф. О. Селіванової «Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми», праці В. Жайворонка «Знаки української етнокультури. Словник-довідник» та «Українська етнолінгвістика. Нариси», роботи В. Кононенка «Мова у контексті культури», «Українська лінгвокультурологія» і ін.

Висновок. Отже, лінгвокультурологія – молода дисципліна, яка все ще розвивається, що ускладнює досягнення лінгвістами однаковості щодо ключових понять, а саме об'єкту або предмету лінгвокультурології. термінологічна система та методологічний апарат лінгвокультурології теж перебувають на стадії розвитку, її розробкою займаються українські та зарубіжні лінгвісти.

Література

1. Богданович Г. Ю. Про деякі терміни сучасної лінгвокультурології. *Культура народів Причорномор'я*. Сімферополь. 2004. № 53. С. 65–69.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ, 2006. 703 с.
3. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика. Київ : Довіра, 2007. 262 с.
4. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Т. 2-3. Донецьк : ДоНУ, 2012.
5. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. К. : Вища школа, 1987. 349 с.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ДИНАМІКА ГРАМАТИЧНОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

- Волос Наталія, Воробієвська Яна. ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВИ ТВОРІВ ІРЕНИ КАРПИ..... 4
- Гуменюк Яніна. ЗВЕРТАННЯ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ПАВЛА ГІРНИКА.....13
- Дубенчук Аліна, Мельник Наталія. СКЛАДНОПІРЯДНЕ РЕЧЕННЯ В МОВОСТИЛІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА.....21
- Саджайя Діана. ПОВТОР ЯК СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНА ДОМІНАНТА В ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА.....27
- Шкарбан Тамара, Сачковська Юлія. СИНТАКСИЧНІ ПАРАМЕТРИ ПРОЗИ ДАРИ КОРНІЙ.....34

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИЧНА СИСТЕМА МОВИ В ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКАХ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ
ВИЯВАХ

- Бортнік Віра. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ НАЗВ ОСІБ ЧОЛОВІЧОЇ І ЖІНОЧОЇ СТАТІ В МОВІ СУЧАСНИХ МЕДІА.....44
- Веремчук Ольга. ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІСТИЧНОЇ ТРАНСПОЗИЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ.....49
- Власюк Іванна. АНАЛІЗ ІСТОРІЇ БЛІНГВІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ НА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ.....56
- Володько Анастасія. МЕТАФОРА В ПІСЕННИХ ТЕКСТАХ АНДРІЯ КУЗЬМЕНКА.....64
- Дячук Вікторія, Шкарбан Тамара. ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА ЯК ОЗНАКА ІДЮСТИЛЮ ОКСАНИ ЗАБУЖКО.....70
- Кравець Євгенія. ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТЕЙ «СІРОМАНЕЦЬ», «ПЕРВІНКА», «КІНЬ НА ВЕЧІРНІЙ ЗОРІ»).....76
- Кузьмич Оксана, Муляр Тетяна. СТИЛЕТВІРНА Й ТЕКСТОТВІРНА РОЛЬ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ В. ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА».....83
- Лясковська Аліна. ПЕРЕКЛАДИ ТВОРІВ С. ЛЕМА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ....92

Ричагівська Юлія, Захарчук Ольга. ХУДОЖНІ ФУНКЦІЇ ДІАЛЕКТИЗМІВ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА «ТРОЩА».....100

Совтис Наталія, Цапук Ангеліна. ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ» У ХУДОЖНЬОМУ ОСМИСЛЕННІ ТЕМИ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО).....105

Стельмах Антоніна. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ ЯК НАУКИ.....117

Шершун Богдана. ХУДОЖНІСТЬ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ ЯК ДЖЕРЕЛО СТИЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....124

РОЗДІЛ 3

НЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИЙ І ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ

Адах Наталія, Котович Мар'яна. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ ІМЕННИКІВ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА.....139

Вокальчук Євген, Парницька Ірина, Хом'якова Марта. МАТЕРІАЛИ ДО «СЛОВНИКА УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ (НЕОЛОГІЯ ДОБИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014–2023 РОКІВ)».....147

Дрегель Тетяна. НЕОЛОГІЗМИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ І КЛАСИФІКАЦІЇ.....156

Кулик Ірина. НЕОЛОГІЯ СУЧАСНИХ ПОЕТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ.....163

Лобач Валерія. НЕОЛОГІЗМИ ДОБИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014–2023 РОКІВ...169

Нагорна Юлія. СЛОВОВІРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТМОДЕРНОЇ ПРОЗИ.....179

Нивчик Зоряна. ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ ОПИС НЕОЛОГІЗМІВ ДОБИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014–2023 РОКІВ (словникові матеріали).....186

Савицька Катерина. СЛОВОТВОРЧІСТЬ ВАЛЕНТИНИ ЛЮЛІЧ ТА НАТАЛІЇ ДЕМЕДЮК ДОБИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 2014-2023 РР. (ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ).....204

РОЗДІЛ 4

МОВНА ОСВІТА Й КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

Коваль Марина. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....210

Колеснікова Юлія. МОВНА ОСВІТА І КУЛЬТУРА МОВИ ЯК СКЛАДОВІ КУЛЬТУРНОЇ ДЕОКУПАЦІЇ ДОНБАСУ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	215
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	221
ЗМІСТ.....	223

Наукове видання

ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Збірник наукових праць «Лінгвістичні студії молодих дослідників»

Випуск 13

Головний редактор *Волос Н. П.*

Заступники головного редактора *Адах Н. А., Гаврилюк Н. В., Ричагівська Ю. Є.*

Відповідальна за випуск *Волос Н. П.*

У дизайні обкладинки використано портрет професора К. Ф. Шульжука (автор – О. Г. Сорока)

Лінгвістичні студії молодих дослідників: Збірник наукових праць. Рівне : РДГУ. Вип. 13. 2023. 226 с.

Linguistic Studies of Young Researchers: A Collection of Scientific Works. Rivne : RSHU. Vol. 13. 2023. p.226.

The collection includes articles of students and masters, postgraduates, candidates and doctors of philological sciences. The works dealt with topical issues of the grammar of the modern Ukrainian language, lexicology, neology, linguocultural and comparative studies.

It is intended for teachers, postgraduates, students of philology, schoolchildren.

Адреса редколегії:

кафедра української мови імені професора К. Ф. Шульжука
Рівненського державного гуманітарного університету, вул. Пластова, 31, м. Рівне, 33000.